ETNONIMELE ALTERNATIVE ALE ROMÂNILOR *OBSERVAȚII DE SOCIOLOGIE TERMINOLOGICĂ*

LAURENȚIU NISTORESCU
Centrul de Studii Dacoromanistice „Lucus”, Timişoara

Cuvinte-cheie: *etnonime, români, vlahi, olahi/ulaqi, ulichi, context extrafilologic*

Singurul etnonim pe care locuitorii autohtoni din spațiul românesc[1] și l-au asumat, de-a lungul istoriei, ca element identitar a fost cel de ***român, români***, cu trimitere explicită (și foarte frecvent chiar explicitată) la Roma, respectiv, la societatea și modelul de civilizație universală constituită prin și în jurul acesteia. În pofida aparențelor, dobândirea acestui etnonim nu este rezultatul brut al cuceririi teritoriilor traco-geto-dacice de către Imperiul Roman (care nu oferea accesul la cetățenie – deci la identitatea de roman – decât ca beneficiu individual), ci rezultatul unui lung șir de bătălii cultural-politice pe care **toate** populațiile încorporate în „noua ordine globală” a Antichității romane l-au purtat pentru a dobândi egalitatea în drepturi cu elitele acesteia. Victoria finală (sub aspect topo-societar și, deci, identitar) s-a materializat prin Constituția Antoniniană[2] din anul 212, edictată, nu întâmplător, de acea primă dinastie ne-italică a imperiului, Casa Severilor, care a acces la putere prin alianțele politico-militare[3] (dar și economice[4] și, deloc în ultimul

[1] Avem în vedere aici întregul spațiu de sinteză al Romanității Orientale și nu doar pe cel național, daco-român.

[2] Edictul imperial a fost elaborat sub directa coordonare a împărătesei-mamă Iulia Domna, soția fondatorului dinastiei Severiene, Septimius, fiind ratificat de fiul și succesorul acestuia, împăratul Caracalla.

[3] Alianțele Casei Severilor cu elitele provinciale din bazinul Dunării (dar nu numai) nu doar că au contribuit la ridicarea dinastiei și, ca răsplată, generalizarea cetățe-

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

rând, spirituale[5]) cu provinciile Romanității Orientale: Dacia, cele două Pannonii, cele două Moesii, Tracia propriu-zisă și Dalmația.

Pentru a fi riguroși, trebuie să precizăm că edictul imperial din anul 212 a generat, prin efectele sale directe, nu un etnonim, ci un politonim: identitatea generalizată de roman – de *civis romanus* – continuând să fixeze, ca și în epocile civilizației romane anterioare Severilor, apartenența individului la setul de reciprocități juridice (drepturi și obligații în primul rând) dintre el și statul/suprastatul construit în jurul Romei. Prin contrast cu constructul politonimic, etnonimul este (își propune să fie) amprenta identitară a unui dat natural, a unui *natus*/din naștere sau *natione*/de neam, în termenii epocii. Nu este în intenția noastră, aici, să analizăm parcursul (complex, deși liniar) al termenului ***roman/român*** de la statutul de politonim la cel de etnonim; ne vom limita, deocamdată, să afirmăm că, la un moment dat, atunci când sensul juridic s-a estompat (mai ales ca urmare a regresului de statalitate[6] pe care l-a cunoscut teritoriul de sinteză a Romanității Orientale), identitatea de roman/român a fost asumată de autohtoni ca moștenire a unei

niei romane, ci au rezistat și după înlăturarea violentă de la putere a Severilor, aceasta fiind una dintre principalele explicații ale declanșării anarhiei militare din secolul III.

[4] Pentru a ne limita la un singur exemplu: precursorul lui Septimius Sever, împăratul Pertinax, a exercitat anterior urcării pe tron demnitatea de procurator financiar al Daciei, deci controlul rezervelor sale de aur.

[5] Casa Severilor este cea dintâi dinastie care contestă – fie discret, precum Iulia Domna, fiică de mare sacerdot al zeului sirian Baal, fie fățiș și provocator pentru elitele tradiționaliste, dar predispus la sincretisme, precum urmașul ei Heliogabalus – sistemul religios tradiționalist roman, axat pe cunoscuta Triadă Capitolină. Spațiul Romanității Orientale, caracterizat anterior cuceririi romane de un complex de credințe dominat de sacerdoțiul lui Dionyssos, exersează în acest context o resurecție spirituală, care îl va face deosebit de permeabil la noua religie creștină.

[6] Statalitatea macroregiunii dunărene este zdruncinată întâi în epoca anarhiei militare, apoi reconsolidată în perioada constantiniană, pentru a fi ulterior erodată prin efectele strategiilor prin care centrul imperial de la Constantinopol a gestionat invaziile barbare după dezastrul de la Adrianopol din 378; de o prăbușire efectivă a statalității imperial-romane se poate vorbi însă abia în secolul VII.

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

romanități idealizate, deci ca un dat[7]. Această asumare nu a fost însă unilaterală, cele două arii de polarizare a romanității de conținut juridic – Italia (iar în sens mai larg, Occidentul gallo-roman) și Bizanțul (Orientul greco-roman) – revendicându-și structural identitatea romanică, în consecința aceleiași Constituții Antoniniene, inclusiv prin titulatura oficială ***Romania***. Concurența naturală care se declanșează între aceste două modele identitare – o *romanitate de drept* și o *romanitate de fapt*[8] – accentuează o dată în plus caracterul de dat natural (moștenit) al identității romane a unor comunități care se trezesc în situația de a fi excluse (prin mecanisme deopotrivă obiective și subiective) de la viața socială a Romaniei de Constantinopol. Pe această linie de front dintre *romanitatea de drept* și *romanitatea de fapt* își face apariția cea mai importantă – în sensul de cea mai răspândită și cu putere de cvasi-echivalare – clasă de etnonime alternative atribuite românilor: ***vlah, vlahi***.

Apariția etnonimului alternativ *vlah*

Cea mai răspândită convingere privitoare la etimologia termenului ***vlah*** – nu îndrăznim să-i spunem *ipoteză* sau, cu atât mai puțin, *teorie*, datorită precarității eșafodajului său argumentațional, situat la limita dintre speculația pseudoștiințifică și fabulație – afirmă că termenul trebuie pus în legătură cu etnomimul celtic/galic preroman al volcilor[9], respectiv, cu radicalul germanic (reconstituit și nu

[7] Momentul poate fi localizat cronologic cu suficientă precizie în secolul IV, atunci când Auxentius de Durostorum (nota bene! unul din cărturarii reprezentativi ai acestei Romanități Orientale de la Dunăre) consemnează în scris termenul de *Romania* cu sensul explicit de teritoriu locuit de romani: *cum suo populo* ***in solo Romaniae*** *absque illis*… (Popa-Lisseanu 2007, pg. 124)

[8] Formulele sunt riguros adecvate, întrucât Imperiul Bizantin își revendică statutul de Noua Romă, dar abandonează rapid cultura latină, regrecizându-se, în vreme ce Romanitatea Orientală (ca și cea italică, de altfel) pierd pârghiile statal-juridice, dar le prezervă și dezvoltă pe cele culturale.

[9] ***Volcae*** la Strabon (*Geografia* 4, 1, 12) și Prolemeu, dar și la Caesar (*De Bello Gallico* 6, 24). O mică facțiune a acestei populații, componentă a tectosagilor, a fost antrenată în marea migrație răsăriteană a galilor din secolul IV î.Hr., însă a dispărut cu cel puțin un secol înainte de expansiunea romană în bazinul Dunării,

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

atestat!) *Walh(os)*[10]. Lăsăm la o parte faptul că între momentul afirmării istorice a acestui neam antic din vecinătatea Pirineilor şi intrarea în scenă a etnonimului ***vlah*** - adică, mai exact, a conştientizării unei noi identităţi etno-culturale în marea masă a Romanităţii Orientale - există distanţe uriaşe atât în plan geografic, cât şi cronologic (suficient să subliniem că la debutul procesului de romanizare din arealul Romanităţii Orientale, volcii erau demult uitaţi în bazinul dunărean[11]); nu putem însă trece peste caracterul pueril al derivării din acelaşi etimon a etnonimelor vlahilor şi velşilor[12], ştiut fiind că primul termen se aplică **exclusiv** populaţiilor romanice cu substrat traco-daco-ilir, în vreme ce al doilea indică o populaţie neromanică. Încă şi mai mult ne împiedică să luăm în serios o asemenea aserţiune, care invocă (şi se bazează pe) faptul nedovedit şi nedovedibil că termenul vlah ar fi fost construit înăuntrul complexului cultural lingvistic germanic, de unde s-ar fi difuzat ulterior spre răsăritul continentului (spre arealurile bizantino-slave şi vecinătăţile lor), când, deopotrivă, analiza cronologică a atestărilor acestui termen şi a contextului logic-istoric şi motivaţional indică o circulaţie în sens invers. Nu vom zăbovi mai mult în critica acestei supoziţii, întrucât avem la dispoziţie date factuale ferme care ne obligă să afirmăm că **etnonimul alternativ *vlah* este o creaţie terminologică a Imperiului Roman de Răsărit**. Cel mai important pachet de astfel de date este legat de faptul că, în primul interval de

---

iar gruparea principală volcă din sud-vestul Galliei a fost latinizată şi integrată în ansamblul gallo-roman pe parcursul secolelor I î.Hr.-II d.Hr.

[10] Babeu 2010, pg. 53

[11] De-a lungul mileniului scurs între ”momentul volc”, oricât de precar a fost acesta, şi emergenţa termenului *vlah*, macroregiunea Dunării a traversat procese atât de ample de reconfigurare culturală, implicit şi lingvistic-terminologică (procesul de romanizare fiind doar cel mai însemnat dintre ele), încât pur şi simplu nu lasă loc pentru astfel de supoziţii.

[12] Evocăm această convingere doar pentru gradul ei de notorietate, grad favorizat de o circulaţie amplificată de preluarea necritică a unor supoziţii formulate de autori (precum Gaston Paris sau Wilhelm Thomaschek) pentru care problematica etimologiei acestui antroponim a constituit o preocupare periferică şi nicidecum un studiu de caz pentru care să depună efortul formulării unui eşafodaj argumentaţional corespunzător.

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

detectare a circulației acestui termen, inclusiv prin atestări scrise, el poate fi întâlnit exclusiv în arealul balcano-anatolian: iar această realitate trebuie să conteze cu atât mai mult, cu cât vorbim de o durată foarte lungă de timp, de circa o jumătate de mileniu: secolele V-X.

Există un consens tacit asupra faptului că cele mai vechi atestări ale termenului ***vlah*** sunt în relație cu Palatul Vlaherne/Blacherne[13] din Constantinopol și cu cartierul omonim dezvoltat în vecinătatea acestuia[14], lângă Zidul lui Anastasios. Se știe, Palatul Vlacherne a fost edificat în preajma anului 500, dacă nu chiar cu una, două generații mai devreme, într-o epocă în care factorul romano-traco-ilir (deci tocmai acea realitate etno-demografică ce va fi desemnată ulterior prin vocabula ***vlah, vlahi***) era la apogeul rolului său politic, cultural și ecleziastic în viața Imperiului Roman de Răsărit, concurând cu succes factorul romano-elenistic și pe cel romano-anatolian. Dacă se poate obiecta, cu just temei, că nu avem o dovadă directă a faptului că reședința imperială a purtat de la început această denumire (ea putnd, la fel de bine, să fie un supranume oficializat ulterior), nu există însă nici un dubiu că, la data construirii palatului, termenul ***vlah*** – Vlaherne, așa cum a arătat încă de acum un secol I. Gherghel[15], este un cuvânt compus, semnificând „descendentul/vlăstarul vlah" – era deja format și asociat populației traco-daco-romanice din bazinul Dunării. De altfel, acest lucru este explicit certificat de mai multe texte bizantine, care se fac ecoul unei legende

[13] Pentru a simplifica expunerea, aici și în continuare vom favoriza transcrierea cu V, reținând însă în subsidiar faptul că ezitarea între sunetele V și B din sistemele fonetice bizantino-slave a afectat și termenul pe care-l analizăm.

[14] Poziția geografică a palatului și cartierului nu este lipsită de semnificații: acestea se aflau în periferia nord-vestică a capitalei imperiale, marcând ieșirea din oraș spre Tracia și, implicit, spre Romanitatea Orientală (dunăreană). În plus, una din sălile principale de conferință ale Palatului Vlacherne purta denumirea de Dunărea/τρικλινοσ δανουβιοσ (Kazhdan 1991, pg. 293, cf. Constantin Porfirogenetul, *De Ceremoniis*)

[15] Gherghel 1920, pg. 4 și urm., cf. Henricus Stephanus, Thesaurus Graecae Linguae, Paris 1835, III, pg. 2049: în greaca clasică și romeică (fapt certificat și de consemnarea Lexiconului Suidas, document din secolul X), ερνοσ are sensul de vlăstar, atât în sens riguros botanic, cât și în sens larg, metaforic.

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

menite să expliciteze relația dintre denumirea (oficială!) a palatului imperial din Constantinopol și populația vlahă, într-o epocă (este vorba de secolele V-X) în care sensul etnonimului pe care-l analizăm dobândise, prin circulație, consacrarea. Legenda în cauză – a cărei corespondență cu istoria factuală nu ne interesează aici[16], mult mai relevant pentru analiza noastră fiind faptul că ea s-a format în epoca de decuplare dramatică a romanității de fapt (străromânii) de romanitatea de drept (romeii), sub presiunea migrațiilor care au afectat bazinul Dunării în Antichitatea târzie – evocă existența unui duce "scit" (adică din vechea provincie imperială Scitia Minor, Dobrogea de astăzi), numit Vlak/Valak/Vlakernai, cu care ar fi fost căsătorită regina hunilor sabiri[17] Boa/Boares: ducele ar fi căzut într-o bătălie dată în zona în care se va ridica palatul Vlacherne, iar soția sa, regina Boa, s-ar fi strămutat cu supușii ei în imperiu, sub protecția basileilor de Constantinopol. Printre sursele care consemnează legenda – implicit, ceea ce ne interesează aici, derivatul antroponimic al termenului ***vlah*** – se numără Malalas (în secolul V), Theophanes (în secolul IX) și Genesios (în secolul X)[18].

Este, desigur, extrem de probabil (deși nu până la nivelul cvasicertitudinii) ca în această legendă despre ducele "scit" Vlak să avem de-a face doar cu o etimologie populară; dar chiar și în cazul în care legenda ar putea fi validată într-un fel sau altul, ea n-ar asigura suportul argumentațional pentru stabilirea unei origini a termenului, întrucât explicitarea unui etnonim pe seama unui antroponim nu face decât să eludeze problema conținutului semantic al acestuia. (Este locul să precizăm că, prin demersul de față, nu ne-am propus să

[16] Semnalăm totuși faptul că această legendă reține un aspect major al evoluției istorice factuale din macroregiunea dunăreană a primului mileniu: cooperarea dintre populațiile Romanității orientale (cu precădere dintre daco-români) și elitele migratoare.

[17] Reținem, cu titlu de inventar, faptul că etnonimul acestei ramuri a hunilor istorici este conservat, până astăzi, în hidronimia din Valahia/Țara Românească: un afluent important al Argeșului se numește Sabar.

[18] Malalas, *Cronographia* (Ed. Bonn 1831), pg. 430 – în varianta *Vlak* (respectiv, *Boa*); Theophanes Confessor, *Cronographia* (Ed. Boor, Lipsiae 1883), pg. 175 – în varianta *Valak* (respectiv, *Boares*); Gensios, *Basileiai* (Ed. Bonn 1834, t. IV), pg. 85 – în varianta Vlakernai. Toate, citate la Gherghel 1920, pg. 5-7.

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

formulăm o ipoteză etimologică alternativă, ci doar să atragem atenția asupra unor aspecte ale circulației termenului care pot facilita, eventual, și o abordare etimologică înzestrată cu rigoarea necesară). Nu este însă lipsit de semnificație faptul că legenda în cauză are o putere de persistență excepțională, care obligă – desigur, într-un alt context decât cel dictat de obiectivele demersului nostru – la o analiză mult mai amănunțită. Astfel, legenda este preluată aproape identic de Enea Silvio Piccolomini (nimeni altul decât Papa Pius al II-lea), care notează, pe la 1493[19], că vlahii, despre care ține să precizeze că sunt urmașii amestecului dacilor cu romanii, și-ar trage numele de la un oarecare comandant militar (*dux*, duce) Flaccus – aceeași poveste fiind relatată, în secolul următor, și de Blaise de Vigenère, în a sa „Descriere a regatului Poloniei și a țărilor învecinate". Deloc în ultimul rând, acest Flaccus este identificat cu un comandantul militar roman omonim despre care Publius Ovidius Naso[20] ne asigură că s-a luptat cu geții chiar în Scitia Minor, fiind, așadar, prin toate, un veritabil "duce scit"[21].

Din cele prezentate până aici, reținem așadar faptul că, la jumătatea mileniului I, în spațiul *Romaniei* universale - dar mai cu seamă în cel al Romanității Orientale – se impune în circulație, ca termen alternativ pentru reprezentanții *romanității de fapt* (cei pe care exegeza ultimului veac a consimțit să-i desemneze drept *străromâni*) etnonimul ***vlah/valah***. Contextul extrafilologic care a favorizat generalizarea acestei inovații lingvistice (vorbim de inovație, desigur, doar în ceea ce privește funcția de etnonim) nu este greu de reconstituit. În condițiile competiției dintre Vechea Romă și Noua Romă (Constantinopol), elitele noului centru imperial optează – opțiunea e naturală, având în vedere faptul că vehiculul lingvistic elenistic și tradițiile culturale asociate nu au dispărut niciodată în

[19] *Liber chronicarum*, online

[20] *Epistulae ex Ponto* IV, 9, cf. Popa-Lisseanu 2007, pg. 62

[21] Nu putem să nu ne exprimăm mirarea față de ușurința cu care o astfel de pistă (relația *Flaccus – vlah*) este expediată ca lipsită de interes științific, în pofida insistenței cu care izvoarele o menționează și, mai mult, fără o minimă preocupare pentru analiza încărcăturii semantice a antroponimului *Flaccus*, pentru a îmbrățișa explicații lipsite de cel mai elementar suport documentar.

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

arealul sud-balcanic şi vest-anatolian – să regrecizeze societatea şi cultura imperială, înstrăinându-se de periferiile central- şi nord-balcanice, pe care ajung să le perceapă ca fiind expresia unei alterităţi concurente şi, adeseori, aflate în conflict deschis. Liniile de confruntare, tacită sau făţişă, dintre cele două modele de romanitate ale Orientului european din mileniul I sunt numeroase şi de o generalitate cu putere de reconfigurare identitară, fiind suficient să amintim, în plan spiritual, preferinţa străromânilor pentru ortodoxia niceeană (la acel orizont de timp, identică cu catolicismul) şi pentru respingerea monofizitismului (iar mai târziu a iconoclasmului) constantinopolitan, iar în plan politico-militar, confruntarea revoluţionară dintre daco-romanii lui Vitalian şi trupele imperiale, desfăşurată în anii 513-518, din armistiţiul căreia s-a înfiripat ultima mare epocă de afirmare a Romanităţii clasice, cea a lui Iustinian.

Acestea nu sunt, nici pe departe, singurele elemente de context care favorizează consacrarea termenului ***vlah*** ca marcă a recunoaşterii/clasificării unui Celălalt apărut dintr-un divorţ identitar. Ne limităm să mai aducem în discuţie o singură altă dimensiune a problemei. Generalizarea identităţii politice de roman nu a fost însoţită (nici nu avea cum) de un automatism cultural al acceptării ca echivalente în termeni socio-culturali a populaţiilor din vastul imperiu, unele de către altele. Pentru administraţia, dar şi pentru elitele culturale ale Împărăţiei, oricât de permisive întru romanizare se dovediseră, neamurile din interiorul frontierelor continuau să fie ceea ce fuseseră înainte de cucerire: daci, geţi, traci, illiri, moesi ş.a.m.d. Temeiurile unei astfel de atitudini nu sunt deloc neglijabile - şi, ca atare, nu justifică expedierea pe seama unei predilecţii a bizantinilor de a arhaiza terminologia specifică geografiei umane: pe de o parte, apărea necesitatea de a trimite, cu ceva mai multă precizie, prin denumire, la una sau alta dintre realităţile provincial-demografice care compuneau macrosocietatea romană, pe de alta, se lua act de faptul că aceste populaţii, chiar profund romanizate, continuau să manifeste solidarităţi colective puternice, care le legau de configuraţiile identitare istorice.

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

Difuziunea etnonimului alternativ *vlah*

Dacă, așa cum rezultă din cele expuse mai sus, existența și circulația termenului ***vlah*** în spațiul romanic/bizantin, precum și asocierea univocă cu populațiile romanice de substrat traco-daco-ilir, constituie certitudini pentru secolele V-VIII, la fel de cert este și faptul că nu a fost identificată nici o atestare a sa în afara acestui macroareal cultural-lingvistic. Abia spre sfârșitul intervalului, respectiv, abia din secolul IX, noțiunea începe să circule în spațiile nebizantine de contact nemijlocit cu realitatea Romanității Orientale, răspândindu-se dinspre Romania bizantină pe de o parte spre slavii sudici și occidentali, iar pe de alta spre populațiile stepei eurasiatice, dominată în acel orizont de timp de khazari.

În cazul slavilor sudici și occidentali, putem identifica și unul din canalele privilegiate care a favorizat această circulație: misiunile lui Constantin-Chiril și Methodius, efectuate (nota bene!) deopotrivă în spațiul est-pontic (în lumea khazară) și la slavii moravieni, iar apoi la cei bulgari. Se citează adesea faptul că cel mai vechi document slav în care poate fi întâlnit termenul ***vlah*** este *Vita Methodii*, biografia Sf. Methodius, redactată la sfârșitul secolului IX[22]. Dacă autorul acestui document pare a fi fost nativ slav (moravian), nu la fel stau lucrurile și cu terminologia specială utilizată de acesta, cu care s-a familiarizat ca discipol al fraților Constantin-Chiril și Methodius, originari, se știe, din Thessalonicul bizantin. În vreme ce în Thessalonic realitatea vlahă era o experiență cotidiană, inclusiv pentru epoca formării celor doi apostoli ai slavilor, iar elitele erau îndeajuns de familiarizate atât cu existența Palatului Vlaherne din Constantinopol, cât și cu noțiunile (și complexele culturale, i.e. legendele) asociate acestuia, pentru moravieni nu exista, anterior, misiunii chirilice, nici un context cultural care să favorizeze existența/circulația termenului ***vlah***: populațiile romanice cu care se

[22] Babeu 2010, pg. 54. Datarea în anul 853 trebuie să fie o eroare, dat fiind că acest document a fost redactat de unul dintre discipolii lui Methodius (cel mai probabil, Gorazd) **după** moartea acestuia, survenită în anul 885, la 6 aprilie; fratele său Constantin-Chiril murise în 869, deci tot ulterior anului 853. (Cooper 2003, pg. 49).

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

aflau în contact, direct sau mediat, nu se denumeau pe ele însele astfel şi nu erau percepute de vecini sub o atare identitate (dovadă stând şi faptul că nici un document referitor la neamurile supuse ori vecine avarilor ori relatările foarte atente la realităţile etnice din bazinul Dunării Mijlocii din contextul conferinţelor organizate de împăratul Ludovic cel Pios la Aachen[23] nu utilizează un astfel de etnonim), iar motivaţiile socio-culturale care-i determinaseră pe romei/bizantini (deţinătorii romanităţii de drept) să-i desemneze pe purtătorii romanităţii de fapt cu această etichetă nu le erau familiare. Situaţia este mai nuanţată în cazul slavilor bulgari[24], însă aici trebuie să ţinem seama de împrejurarea că Ţaratul Bulgar se manifestă, inclusiv în dimensiunea sa cultural-comunicaţională (şi trebuie să amintim că decizia Sinodului de la Preslav din 893 este cea care dă slavonei puterea – deci şi mijloacele – unei limbi de cult şi cultură[25]), **înăuntrul** fenomenului cultural bizantin, cu o prezenţă nemijlocită a elementului ***vlah***/străromân.

În schimb, slavii nord-răsăriteni şi, deopotrivă, populaţiile balto-germanice nu se vor familiariza cu acest termen decât foarte târziu, după anul 1000, în împrejurările în care fenomenologia Cruciadelor îi va aduce în contact nemijlocit cu Bizanţul şi, implicit, cu realitatea vlahă. Avem, şi pentru această afirmaţie, dovezile necesare. Astfel, *Geografia Anonimului Bavarez*, document redactat în jurul anului 870[26], populaţia romanică din bazinul carpato-danubian este desemnată prin termenul ***u(n)lizi***, pe care este obligatoriu să-l asociem celei mai vechi forme sub care acest etnonim intră în bagajul terminologic al ruşilor kieveni şi celorlalţi slavi: ***ulichi***.

[23] Komartina 2010, pg. 68-69

[24] Folosim această formulă fără să ignorăm faptul că o sinteză slavo-bulgară se desfăşura chiar în acel orizont de timp în fostele teritorii traco-moesice.

[25] Marţian 2006, pg. 78. Vorbind despre mijloacele pe care o limbă trebuie să le aibă pentru a juca rolul de idiom cultic şi cultural, avem în vedere în primul rând terminologia specifică domeniilor de manifestare imaterială specifice epocii respective, care, în cazul slavonei, au fost asigurate prin adaptarea terminologiei furnizate de limbile romeică şi, în plan secund, latină.

[26] Koncha 2012, pg. 17 şi urm., Madgearu 2015, pg. 1. Titulatura proprie a documentului este *Descriptio civitatum et regionum ad septentrionalem plagam Danubii.*

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

Despre originea acestei variante primare - care, să menționăm, este atestată ca atare în Cronica lui Nestor/*Povest vremennyh let* [27], în capitole susceptibile de a fi avut surse mai vechi[28], cert diferite de cele în care este consemnată și varianta ”canonică” ***vlah/voloh*** – ne putem lămuri fără probleme, dacă avem în vedere faptul că toate populațiile stepei ponto-caspice au prelat termenul ***vlah*** (direct de la bizantini[29], cu care s-au învecinat și au comunicat intens atât khazarii, cât și maghiarii timpurii și, respectiv, populațiile turco-mongole) în lecțiunea ***ulaq***. Așa se explică de ce limba maghiară (ai cărui vorbitori au intrat durabil în contact cu realitatea vlahă/romanică încă din etapele de migrație pontică, unde Methodius îi întâlnește în anul 882[30]) și-a fixat formula ***olah***, iar turcofonii și tătarii au glisat spre varianta ***ulak/iflak***.

Bibliografie selectivă:

Babeu 2010	Babeu, Doina, *Despre originea etnonimului valah (vlah)*, în ”Philologica Banatica” nr. 1/2010, Ed. Societatea de Științe Filologice din România – Filiala Timișoara, Ed. Mirton, Timișoara, pg. 53-57
Cooper 2003	Cooper jr., Henry R., Slavic Scriptures – The formation of the Church Slavonic Version of the Holy Bible, Ed. Fairleigh Dickinson Univ. Press. London
Cross-Sherbowitz-Wetzor 1953	Cross, Samuel Hazzard, Sherbowitz-Wetzor, Olgerd P. (trad., ed.), *The Russian Primary Chronicle. Laurentian Text*, Ed. The Mediaeval Academy of America, Cambridge, Massachussets

[27] Utilizăm aici ediția Cross-Sherbowitz-Wetzor 1953

[28] Este un fapt bine stabilit de exegeză că această cronică s-a constituit din comasarea unor fragmente având origini diferite și care au fost copiate la date și de indivizi diferiți.

[29] Fără îndoială, misiunea fraților Constantin-Chiril și Methodius la khazari, din anul 860, efectuată din ordinul împăratului Mihail al III-lea și al patriarhului Photios de Constantinopol, s-a înscris în această logică a contactelor vehiculatoare de terminologie specifică.

[30] Engel et alii 2005, pg. 10

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

Engel et alii 2005	Engel, Pal, Palosfalvi, Tamas, Ayton, Andrew, *Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary 895-1526*, Ed. I.B. Tauris, London/New York
Gherghel 1920	Gherghel, I., *Câteva contribuțiuni la cuprinsul noțiunei cuvântul "vlach"*, Ed. Tipografia Convorbiri Literare, București
Kazhdan 1991	Kazhdan, Al. P. (ed.), *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Ed. Oxford University Press, New York/Oxford
Komartina 2010	Komartina, Predrag, *The Slavs of the Mid-Danube basin and the Bulgarian expansion in the first half of the 9th century*, în "Zbornik Radova Bizantolojkog Instytuta", nr. XLVII, Ed. Institutul de Studii Bizantine, Belgrad, pg. 55-82
Koncha 2012	Koncha, S., *Bavarian Geographer on Slavic Tribes from Ukraine*, în "Bulletin Taras Shevchenko National University of Kyiv – Ukrainian Studies", nr. 16/2012, Ed. Taras Shevchenko National University, Kiev, pg. 16-21
Madgearu 2015	Madgearu, Alexandru, *Vlach military Units in the Byzantine Army*, în Panov, Mitko B. (ed.), "Samuel State and Byzantium: History, Legend, Tradition, Heritage – Proceedings of the International Symposium Days of Iustinian I, Skopje 18-18 oct. 2014", Ed. Euro-Balkan University, Skopje, pg. 47-55
Marțian 2006	Marțian, Sorin, *Biserica pe teritoriile fostelor provincii dacice în secolele VII-XI*, Ed. Galaxia Guttenberg, Târgu Lăpuș
Popa-Lisseanu 2007	Popa-Lisseanu, G., *Dacia în autorii antici*, Ed. Vestala, București

Webografie:

Liber chronicarum
https://archive.org/details/chroniconnurembe00sche , 25.10.2016

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)

ALTERNATIVE ETHNONYMS OF ROMANIANS.
REMARKS OF TERMINOLOGICAL SOCIOLOGY
(Abstract)

Key words: *ethnonims, Romanians, Vlachs, Olachs/Ulaks, Ulichians, extraphilological context*

The term **Vlach** is the best known alternative ethnonym for the **Romanians**, the only one who has gained widespread equivalence. A careful analysis of the spread of this ethnonym and its family of words shows that we are dealing with a terminological creation within the Roman-Byzantine society. However, the assumption that this term should be etymologically associated with Celtic ethnonym Volsci is unsustainable, also because the term Volsci disappeared from circulation for at least half a millennium before the emergence of ethno-linguistic reality of the Vlachs.

BDD-A28376 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:37 UTC)